

Dr. Korompai Gáborné:

Könyvismertető – Pedagógusok arcképcsarnoka 2010 (IX. kötet)
(Debrecen DAB székház, 2010. október 9.)

Évről évre felemelő és megható élmény elolvasni a Pedagógusok arcképcsarnokában megjelent életrajzokat, megismerni kedves tanáraink, kollégáink élettörténetét, munkásságát. Megdöbbenő és szomorú szembesülés veszteségeinkkel, azzal, hogy a közelmúltban még körünkben üdvözölt *Király István* pályája is lezárult; utolsó írása és életrajza a most megjelent kötetben is olvasható. Tisztelettel és kegyelettel említem a szintén ebben az évben el távozott *Boroska Miklós, dr. Fehér Istvánné, Ferencz Miklósné, Füzes Gyula, Németi Gábor, Szilágyi Józsefné és Vikol Erzsébet* nevét. Végigtekintve életpályájukon, valóban úgy érezzük: a jók mennek el. De távozásukkal nem csak űrt hagytak, hanem gazdag örökséget is: életüket, munkásságuk követendő példáját.

Az arcképcsarnok 9. kötete 108 pedagógus életpályáját villantja fel, sőt, ha az évfordulók alkalmából *Zákány Józsefről* illetve *dr. Kiss Lajosról* írott tanulmányokat is hozzászámítjuk, 110 életrajzot tartalmaz a kötet. Szerzőink elsősorban a XX. században élt pedagógusokról írtak: egyetemi és főiskolai, valamint általános és középiskolai tanárokról, tanítókról, szakoktatókról, óvónőkről. A professzorok között iskolateremtő orvosprofesszorok munkássága tárul elénk. A tanárok között művésztanárok és új színként hitoktatók, szakoktatók pályaképe.

Kirajzolódik a II. világháború utáni pedagógus-társadalom egyik jellegzetes vonása, a mind magasabb szintű képzettség megszerzésére irányuló törekvés. Az egykori kántortanítók főiskolai, majd egyetemi végzettséget szerezhettek.

A pedagóguspályára készülők döntő hányada egyszerű sokgyermekes családból indult, többségüket tanítójuk javaslatára adták a szülők magasabb iskolába, ahol aztán tehetségükkel, szorgalmukkal tűntek ki. A tanítói hivatás a felemelkedés lehetőségét kínálta. A felkészítő iskolák, elsősorban az egyházi intézmények, széleskörű műveltséggel, alapos tudással bocsátották útra tanítványaikat, akik a megpróbáltatások idején is hűek tudtak maradni erkölcsi értékrendjükhöz.

A XX. század első felében indult generációból még kevesen voltak, akik pedagógus családból érkeztek, az ő gyermekeik viszont szép számban követték a szülők példáját, egyre több családban hagyománnyá vált a pályakövetés. Ebben nyilvánvalóan az is szerepet játszott, hogy nem csak az apa, hanem sok esetben az édesanya is tanítással foglalkozott.

Jóllehet, már a XIX. Században megnyílt a pedagógus pálya a nők előtt, valójában a múlt század elején vált tömegessé a tanítónők képzése és munkába állása.

Lényegében egy emberöltő alatt kiderült, hogy ebben a munkakörben, vagy inkább hivatásban éppen úgy megállják a helyüket, mint a férfiak.

A XX. század tragikus sorsfordulói következtében sokszor úgy hozta a sors, hogy a pedagógus asszonyoknak, anyáknak kellett vállalniuk a feladatokat a férfi kollégák helyett az iskolában, az édesapa helyett otthon. Szép példa erre a tanítványaiért, gyermekeiért önfeláldozó szeretettel munkálkodó poroszlói tanítónő, *Molnár Miklósné* élete, aki a sors legkegyetlenebb csapásait is mély hittel és erős lélekkel viselte el.

Dr. Balogh Istvánné Dávid Gabriella életútja szinte regénybe illő. A mindent saját erejéből elérő erdélyi leány naplójában egyszerű, szép szavakkal írta le mindazt, amit a román éra alatt végigküzdött azért, hogy magyar tanítónő lehessen, majd azokat a nehézségeket, amelyekkel pályakezdőként találta szembe magát.

Sorolhatnám a további példákat, azokat a pedagógus asszonyokat, akik nem csak megállták a helyüket, de rangot is adtak a pályának, mint *dr. Kovács Magdolna* a kisvárdai gimnázium fizika-matematika szakos tanárnője, vagy *Ferencz Miklósné Kovács Gizella*, aki a szabolcsi iparoktatásban első főhivatású női tanerőként dolgozott és nyugdíjas éveiben számtalan írásában örökítette meg szakmai tapasztalatait.

Schudich Ilona nádudvari tanítónő alapos szakmai felkészültséggel avatta be tanítványait a magyar népművészet ismeretébe és alkotó művelésébe is. Az erdélyi ötgyermekes tanítónő, *Gudor Lajosné* 1950-ben családfenntartóvá vált és emberfeletti erővel igyekezett megfelelni a reá háruult feladatoknak. Nem volt hírneves pedagógus – írta róla unokája – de annál inkább volt a helytállás példaképe. A sugárzóan szép *Tarcsi Istvánné* nem csak szakmai tudásával, de segítőkész emberségével is mély nyomott hagyott tanítványaiban. *Dr. Molnos Angéla* nem egynyelvű értelmiségiként, hanem tapasztalt tudósként kelt anyanyelvünk védelmére.

Fájó szívvel hagyom abba a felsorolást, de hiszem, ha végigolvassák a kötetet egyet fognak érteni velem, hiszen kivétel nélkül példaértékű minden óvónéni, tanítónő és tanárnő pályája, akikről tanítványaik, munkatársaik vagy hozzátartozóik írtak.

Meggyőződésem, hogy a XX. századi magyar pedagógia-történetnek alapvető forrása a Karácsony Sándor nevével fémjelzett egyesület által indított arcképcsarnok. Az eddigi kilenc kötetben szereplő közel ezer életrajzban felbecsülhetetlen értékű és mennyiségű oktatás- és neveléstörténeti adat található. Szerzőink kutatómunkája nyomán az új kötetben olyan dokumentum került napvilágra, amely a huszadik század elején működő vidéki kántortanító javadalmazását adatszerűen rögzíti. Olvashatunk egykori működési igazolásokat, esküszövegeket, iskola-felügyeleti jegyzőkönyvekből idézett szövegrészeket, káderlapokról származó jellemzéseket. Mindezek rávilágítanak az elmúlt idők hivatalos elvárásaira, amelyek között éles határ húzódik az iskolák államosítása előtti és az azt követő évek gyakorlatára vonatkozóan.

Tanulságos, hogy a korábbi pedagógus-generáció hány és hány feladatot vállalt önként és látott el eredményesen, beleértve a tehetséggondozást, amellyel nagymértékben elősegítette a társadalom mobilitását.

Az életrajzi leírásokban rendre visszatérő motívum, hogy a tanító javasolta a tehetséges kisdiákok továbbtanulását, majd a középiskolai kollégiumokban működő segélyező rendszer támogatása segítette a rászoruló legjobbakat.

A társadalmi mozgások XX. századi jellemzője, különösen a tiszántúli régióban az elcsatolt területekről áttelepültek, köztük sok-sok pedagógus megjelenése. Jöttek Erdélyből és a Partiumból a ma már dinasztia alapítónak tekinthető *Angi Lajos* kántortanító, a legendás kisari tanítónő *Bakó Mária*, a már említett *dr. Balogh Istvánné*, a festőművészként ismert *Félegyházi László*, a debreceni Kossuth Gyakorló Gimnázium köztisztviselőnek örvendő tanára, tanárképzési vezetője *Jodál Károly*, *dr. Óriás Nándor* a matuzsálem kort megért egri kereskedelmi iskola igazgató, pécsi jogprofesszor, *Péter Sándorné*, a tragikus sorsú székelymagyar kántortanító. A Felvidékről származott *Batta István* matematika-fizika szakos tanár, *Majoros István*, Miskolc népszerű testnevelés tanára és *Péter Sándorné*. Kárpátaljáról való volt *Bíró Lajos*, a közelmúltban elhunyt debreceni festőművész édesapja. *Takács István* a sok kiváló tanítványt útra bocsátó ózdi gimnázium tanára a Délvidéket volt kénytelen elhagyni. Oroszországban született a különös sorsú, magyarra lett *Popoff Mihály*.

Mindnyájan értékes munkával, személyes példamutatással gazdagították a magyarországi oktatás- és nevelésügyet.

A kötetben több olyan pedagógusról is olvashatunk, akik vállalva a kisebbségi sorsot szülőföldjükön szolgálták a magyar iskolaügyet, mint *Bardocz Mihály* szentkatolnai kántortanító és az őt követő *Baka László*.

Dr. Domokos Ernő közgazdász egyetemi tanár azon kevesek közül való, akik a magyarok számára kedvezőtlen romániai viszonyok is tudtak életművet hagyni maguk után.

Köntzey József gazdasági iskolai szaktanárnak sorozatos nehézségeket kellett legyőznie egész életútja során. *Opra Benedek* tanár úr pályáját kettétörte az 1956-os magyar forradalommal való lélekbeli azonosulása, szenvedéseiért posztumusz kapott elismerést.

Különös sors villan fel *Vikol Erzsébet* kézdivásárhelyi tanárnővel készült interjúból: zenetanár szeretett volna lenni, de itthon a körülmények megakadályozták, végül magyar szakos tanár lett, munkáját missziónak tekintette, vallotta: „akkor él a nemzet, ha nyelvét használja.” Soha nem bánta meg a pályamódosítást. *Janda Iván* pozsonyi tanár, karnagy iskolaigazgató a legkeményebb pártállami elvárások idején is meg tudta védeni iskolája magyar szellemiségét. *Bíró Lucián* felvidéki benedekrendi szerzetestanárt, gimnáziumi igazgatót többször kényszerítette a történelem pályaváltoztatásra, de hitéhez, hivatásához minden körülmények között hű maradt.

Csak gyakorló pedagógusok által megélt élmények adnak magyarázatot arra, hogy az eredetileg más orientáltságú fiatalok, mint az orvosi pályára készülő *Pálffy Orbán Katalin* és *Némedi Lajos* germanista professzor miért nem tekintették sorcsapásnak a tőlük független döntést, a bölcsészkarra irányítást. Eredményekben gazdag tanári pályájukat mindketten hivatásként élték meg.

Az igazi tanár soha nem tudja megtagadni a hivatásához kötődő erkölcsi kötelezettséget, ezt példázza jó néhány pedagógus pályája, akiket a szocialista tanügy kiemelt az iskolai munkából és magasabb vezetői, irányítói munkakörbe helyezett. Talán éppen ez volt az oktatásügy szerencséje a rendszerváltoztatás előtt hozzáértő emberek mentették át a magyar iskolák nem egy nemes hagyományát, amelyeknek újraélesztése – az elmúlt évek után – aktuális feladattá vált. Reméljük ma is vannak megfelelő beosztásban *Árok Antalhoz*, *Füzes Gyulához*, *Leskovics Józsefhez*, *Páldi Jánoshoz*, *Pataki Józsefhez*, *Tallódi Sándorhoz* mérhető személyiségek.

A művészi és szakoktatás területén dolgozók közül ez ideig kevesek életútjával találkozunk. E kötetből megismerhetjük *Antal János* népzenei munkáját, *Hagymássy József* kórusmozgalomban és a népművelés egyéb területén kifejtett tevékenységét, *Krizsán József* komáromi zenetanár működését és egy XIX. századi karnagy, zenetanár, *Zsasskovszky Ferenc* életét, munkáját. Festőművészek, mint a Debrecenben élt *Félegyházi László* és az Erdélyből Békéscsabára került *Bálint Benedek* a rajztanításban, képzőművészeti oktatásban a közép és főiskolás ifjúságra voltak nagy hatással. Az öntevékeny művészeti nevelésben mások mellett *Muskovszky János* ért el figyelemre méltó eredményeket, elsősorban az amatőr színjátszás terén.

Pohl Ferenc és *Tikász Sándor* mint szakoktatók vívták ki kartársaik és az utókor elismerését, és méltán, hiszen Pohl főkertész munkásságának maradandó értéke Debrecen és sok-sok magyar város parkosítása, utóbb tanítványai valósították meg sok-sok elképzelését. Tikász Sándor a debreceni Postaforgalmi Szakközépiskola oktatójaként adta át évtizedes tapasztalatait. Feladatának tekintette a Magyar Posta leendő alkalmazottait felkészíteni a működéshez nélkülözhetetlen szakismereteken túl a hagyományoknak megfelelő pontos, fegyelmezett munkavégzésre.

Az életrajzok többszöri átolvasása után szinte személyes ismerőseimmé váltak azok a pedagógusok is, akikkel nem volt alkalmam találkozni, ezért esik nehezemre, hogy nem beszélhetek mindenkiről, de legalább néhány kiváló kolléga *Bakos József*, *Halász Imre*, *Kovács*

Csongor, Mártonné Soós Klára, dr. Oláh József, Petraskó László, Száz Kázmér, Szilágyi László, Varga Gusztáv, Zsilka László nevének említésével szeretnék adózni emléküknél.

Az életrajzi leírásokban nem csak arra derül fény, hogy az egykori pedagógusok életében mi volt munkájuk vezérelve, hanem az is, hogy az életrajz írója mit tart példaadó, maradandó értéknek, tanulságosnak a jövő számára. A kiváló szakmai felkészültség, a türelem, a leleményesség, az önzetlen segítőkészség, a következetesség, sokoldalúság, rendszeret, igényesség, határozottság, kellő szigor, ápoltság megjelenés és más jellemvonások hangsúlyozása mellett különösen feltűnő milyen gyakran esik szó a hit megtartó erejéről, a hazaszeretetről, a család meghatározó jelentőségéről, az anyanyelv megőrzésének, ápolásának, védelmének fontosságáról és mindennek előtt a szeretetről.

Tulajdonképpen a szeretet indította útjára és tartja életben ezt a kiadvány-sorozatot, hiszen a szerzők a számukra kedves, szeretett személyiségről írnak. Szeretet és tisztelet tükröződik minden írásban. Ezt a munkát önként és önzetlenül vállalja minden közreműködő. Elanyagiasodó világunkban, amikor egyesek haszontalan irományokért milliós honoráriumokat vesznek fel, csak az elismerés hangján szólhatunk a kötet munkatársairól. Elsősorban a kötet szerkesztőt, Nyirkos Tibor tanár urat illeti a köszönet, aki figyelembe véve a szerkesztőbizottság tagjainak észrevételeit, nagy szakmai igényességgel, gondossággal és empátiával javította, csiszolgatta a szövegekben mutatkozó egyenetlenségeket. Nagy nyereségünk a kötet nyomdai előkészítését, technikai szerkesztését végző Csermely László mérnök úr munkája. Szerénységére vall, hogy csak a főszerkesztő előszavából derül ki, hogy a kötet utolsó lapjain közölt repertóriumot is ő készítette. Ez az áttekintés ad segítséget az eddig megjelent életrajzokról való eligazodásban.

Volt olyan elképzelésem, hogy egy ajánló névjegyzék is jelenjék meg, amellyel impulzust adhatnánk további életrajzok elkészítéséhez. Bizonyára valamennyiünknek vannak kedves emlékeztető tanárai, kollégái, hozzátartozói, akikről szívesen megemlékeznénk. Engedjék meg, hogy csak néhány nevet említsek: a debreceni református tanítóképző gyakorló iskolájából **Szűcs Istvánt, Sass Istvánt, Nánay Bélánét**, a Női Felsőkereskedelmi iskola egykori igazgatónőjét, **dr. Versényi Klárát**, a szintén kereskedelmi iskola-igazgatót **Fux Antalt** és két leányát **Székelyné dr. Fux Vilma** geológia professzort és **Juhászné Fux Irén** testnevelő tanárt, az 1936-os olimpia magyar tornászcsapatának tagját. A debreceni zeneoktatás jeleseit **Szabó Emilt, Gulyás Györgyöt**. Történész professzorokat: **Rugonfalvy Kiss Istvánt, Varga Zoltánt, Irinyi Károlyt, Rácz Istvánt** és a közelmúltban elhunyt **Niederhauser Emilt. Gulyás Pál** és **Oláh Gábor** tanári munkája is feldolgozásra vár.

Bízunk abban, hogy róluk és másokról is olvashatunk a következő kötetben.

Egyesületünk elnöke, az arcképcsarnok sorozat főszerkesztője igen szép és értékes ajándékot mellékelte jelen kötetünkhöz, amely szervesen kapcsolódik Zákány Józsefről írt tanulmányához. Ez a könyvecske a ma már csak nagykönyvtárakban fellelhető eredetiről készült hasonló kiadás Zákány József 1826-ban megjelent székfoglaló beszédéről. Kérem, olvassák érdeklődéssel.

Végezetül valamennyiünk köszönetét szeretném tolmácsolni azoknak az intézményeknek, önkormányzatoknak és magánszemélyeknek, akik anyagi támogatásukkal hozzájárultak kiadványunk megjelenéséhez.